

Socialdepartementet

Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48)

Dnr S2025/00922

Skolverket avgränsar sitt yttrande till de frågor i betänkandet som berör myndighetens verksamhetsområde och avstår i övrigt från att yttra sig.

5. Icke-medicinska åtgärders effekt på smittspridning

Utredningen redogör för att icke-medicinska åtgärder för att försöka förebygga eller minska smittspridning kan vara olika långtgående. De mest långtgående åtgärderna beskrivs ibland som en ”nedstängning av samhället” (lockdown), vilket bland annat inkluderar stängningar av skolor. Utredningen beskriver att skolåtgärderna under covid 19-pandemin i Sverige var mindre långtgående än i många andra länder.

Skolverket framhåller inledningsvis att förskolor, skolor och fritidshem utgör samhällsviktiga verksamheter som så långt det är möjligt behöver fungera även vid en pandemi.

Skolverket har, vilket framgår i betänkandet, i en rapport från 2022 om covid-19-pandemins konsekvenser för skolväsendet bland annat beskrivit att det under covid-19-pandemin behövde göras svåra avvägningar mellan att motverka smittspridning och att begränsa pandemins påverkan på barn och elevers lärande och mående. Skolverket noterade att pandemin ställde krav på huvudmännen att snabbt hitta lokala, fungerande lösningar samtidigt som de behövde hantera och förhålla sig till en ökad statlig styrning och nya centrala styrningsaktörer, exempelvis Folkhälsomyndigheten och de regionala smittskyddsen. Styrsignalerna var svåra att överblicka och tillämpa för huvudmännen. Skolverket är numera en beredskapsmyndighet, vilket skapar bättre förutsättningar att under kriser tydligare kunna förmedla styr signaler och möta de behov som uppstår i skolväsendet.¹

¹ Skolverket, 2020, Covid-19-pandemins konsekvenser för skolväsendet, dnr 2020:1056.

6. Ett krav på handling ingår i ansvarsprincipen

Skolverket vill i sammanhanget betona vikten av att beredskapsmyndigheterna samverkar med varandra, såväl i ett normalläge som under en pågående kris.² Ett exempel på en välfungerade myndighetssamverkan var den som skedde mellan Folkhälsomyndigheten och Skolverket under covid-19-pandemin. Skolverket och Folkhälsomyndigheten hade regelbundna avstämningar som var av avgörande betydelse för bägge myndigheternas förmåga att handla ändamålsenligt under den perioden.

Skolverket vill även framhålla att myndigheten också efter covid-19-pandemin har haft ett gott samarbete med Folkhälsomyndigheten, bland annat när den myndigheten utarbetade en vägledning om att förebygga och hantera smitta i förskolan.³ Skolverkets uppfattning är att Skolverkets medverkan i det arbetet bidrog till att stärka vägledningens relevans. Vägledningen är ett bra exempel på hur olika kompetenser hos beredskapsmyndigheter gemensamt kan bidra till en ökad förmåga att förebygga och hantera olika typer av situationer, som exempelvis en omfattande smittspridning.

9. Stärkt beredskap med en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

9.6 Det finns behov av en ny reglering

Skolverket har inga synpunkter på utredningens bedömning att författningsberedskapen inom smittskyddet bör stärkas och att en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder bör införas, men vill uppmärksamma behovet av att en sådan reglering beaktar barns rätt till utbildning och inte försvårar för barn att fullfölja sin skolgång.

Skolverket vill också uppmärksamma att myndigheten i sitt yttrande över betänkandet Stärkt konstitutionell beredskap (SOU 2023:75) konstaterat att det på skolområdet finns behov av att i förväg, i så stor utsträckning som möjligt, ha ändamålsenlig lagstiftning på plats som kan tillämpas i händelse av en fredstida kris, så som exempelvis en pandemi.⁴

Dessutom vill Skolverket i sammanhanget framhålla att det är positivt att det av Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2025:4) om statliga myndigheters uppgifter inför och vid höjd beredskap framgår att myndigheternas planering bland annat bör omfatta att ta fram underlag för att vid höjd beredskap kunna ändra krav i föreskrifter inom myndighetens ansvarsområde så att de motsvarar totalförsvarets krav.

² 20 § förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap.

³ Folkhälsomyndigheten, 2024, Smitta i förskolan – Vägledning till personal och huvudmän i förskolan för att förebygga och hantera smitta.

⁴ Skolverket, 2024, Stärkt konstitutionell beredskap (SOU 2023:75), dnr. 2024:3527.

9.10 Lagen bör omfatta verksamheter, allmänna sammankomster och offentliga tillställningar

Skolverket uppfattar att den föreslagna lagen inte är tänkt att omfatta skolväsendet. I sammanhanget vill Skolverket uppmärksamma att även om elever i förskoleklass och uppåt likställs med arbetstagare enligt arbetsmiljölagen, så gäller inte det barn i förskola och elever i fritidshem, som inte omfattas av arbetsmiljölagen och inte i något sammanhang är att likställa med arbetstagare. Detta kan vara viktigt att beakta vid utformningen av lagen, så att inte delar av skolväsendet oavsiktligt kommer att omfattas av bestämmelserna.

9.11 Skyldighet att motverka smittspridning

Skolverket har inga andra synpunkter än följande. Skolverket betonar vikten av att säkerställa att elever inte utestängs från verksamheter som ska omfattas av den nya lagen, exempelvis simhallar och serveringsställen. Det är angeläget att simhallar så långt det är möjligt hålls öppna för elever för att möjliggöra simundervisning. Grundskolor och motsvarande skolformer måste inom ämnet idrott och hälsa anordna undervisning i simning, badvett och hantering av nödsituationer vid vatten. Det är angeläget att serveringsställen så långt det är möjligt hålls öppna för elever för att möjliggöra skolluncher. Detta med tanke på att det finns skolor, främst gymnasieskolor, som inte har egna skolmatsalar utan i stället låter eleverna äta skollunch på serveringsställen. Som Livsmedelsverket framhåller i de nationella riktlinjerna för måltider i skolan har skolmåltider betydelse för elevernas hälsa, trivsel och förutsättningar för att orka lära – faktorer som i slutänden påverkar skolresultaten.⁵

9.12 Bemyndiganden att meddela föreskrifter om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

Skolverket har inga synpunkter på förslaget att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder. I avsnitt 9.12.3 beskrivs behov av sådana föreskrifter gällande att den som bedriver eller organiserar verksamhet i form av kollektivtrafik ska vidta samhällsinriktade smittskyddsåtgärder. Skolverket vill betona att det är viktigt att elever har möjlighet att använda kollektivtrafik eller skolskjuts för att kunna ta sig till skolan. Skolverket vill också uppmärksamma att det förekommer att kommuner lägger utförandet av skolskjuts på entreprenad, vilket ställer krav på att kommunen säkerställer att entreprenören tar ansvar för att tillämpa åtgärder för att motverka smittspridning i skolskjutsen.

⁵ Livsmedelsverket, 2019, Nationella riktlinjer för måltider i skolan - Förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem.

9.23 Hur föreskrifter med stöd av lagen kan utformas

Skolverket har inga synpunkter på hur föreskrifter med stöd av den föreslagna nya lagen om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder ska utformas, men vill kommentera och understödja det som anges i avsnitt 9.23.4 om att det inte kan uteslutas att det kan uppstå situationer då regeringen måste normera under brådskande former och att förordningsmotiv då kan vara en kompensatorisk åtgärd för att underlätta tillämpningen av en förordning.

Under covid-19-pandemin uppstod ett akut behov för regeringen att besluta förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Med hänsyn till att läget under pandemin förändrades behövde denna förordning därefter ändras ett antal gånger. När Skolverket informerade om reglerna i nämnda förordning hade myndigheten stor nytta av de förordningsmotiv som regeringen skrev till förordningsändringarna.

Utredningen beskriver också lagen (2020:148) om tillfällig stängning av verksamheter på skolområdet vid extraordinära händelser i fredstid, som kom till efter ett utskottsinitiativ under covid-19-pandemin. Skolverket vill i sammanhanget betona vikten av att lagstiftaren även när det uppstår ett akut behov av lagstiftning, så långt det är möjligt utifrån omständigheterna, under beredningen inhämtar behövliga upplysningar och yttranden från de myndigheter som har expertkunskaper inom ett visst område för att säkerställa reglernas ändamålsenlighet. Det gäller exempelvis Skolverket i utbildningsfrågor. Skolverket vill i sammanhanget också uppmärksamma att regeringen i promemorian En modern krisreglering för verksamheter på skolområdet (U2024/02201) har föreslagit att lagen om tillfällig stängning av verksamheter på skolområdet vid extraordinära händelser i fredstid ska upphävas, och att skollagen (2010:800) i stället ska ange att regeringen har möjlighet att vid fredstida krissituationer meddela föreskrifter om att tillfälligt stänga verksamheter enligt skollagen. Skolverket har i myndighetens yttrande över nämnda promemoria tillstyrkt detta och även framhållit att det kan finnas anledning att i regleringen förtydliga reglerna för fjärr- eller distansundervisning vid kriser, såsom exempelvis under en pandemi.⁶

På Skolverkets vägnar

Erik Janzon
Rättschef

Anna Medin
Jurist

⁶ Skolverket, 2024, En modern krisreglering för verksamheter på skolområdet, dnr 2024:2762.

I ärendets slutliga handläggning har även samordnaren Linda Lokind och enhetschefen Ulrika Jonasson deltagit.